

ПРИРОДНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ОПШТИНЕ МЕДВЕЂА КАО РЕСУРС ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ТУРИЗМА

Stručni rad

DOI: 10.5937/GU_KORET25074M

Мијајло Минић, MscТуристичка организација општине Медвеђа, office@tomedvedja.org.rs

Апстракт: Општина Медвеђа поседује велики број туристичких потенцијала које могу допринети, како развоју туризма, тако и саме општине. У једну руку мана, у другу руку предност је што се већина тога налази у потенцијалима, тако да се могу применити све основе одрживог развоја којим би овај крај постао још лепши, племенитији и бољи.

Кључне речи: Туристички потенцијали, природа, ресурси, општина Медвеђа

NATURAL POTENTIAL OF THE MUNICIPALITY OF MEDVEĐA AS A RESOURCES OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT

Abstract: The Municipality of Medvedja has a large number of tourist potentials that can contribute to the development of tourism as well as the municipality itself. On the one hand, the disadvantage, on the other hand, the advantage is that most of it is in the potentials, so that all the basics of sustainable development can be applied, which would make this region even more beautiful, noble and better.

Keywords: Tourist potential, nature, resources, Municipality of Medvedja

1. УВОД

"Свако путовање има неку предност. Ако путник посети бољу, богатију земљу, може да научи како да побољша своју. А ако оде у гору, сиромашнију, научиће како да ужива у својој земљи" (Семјуел Џонсон)

Ово је једна од лепших изрека која је везана за туризам и путовање. Може се искористити не само за земље у којима путујете већ и за регионе и делове једне земље у оквиру које се одвијају путовања. У складу са тим она се може применити и за нашу општину и путовања која се у њој реализују. Туризам представља један од најдинамичнијих сектора савремене економије са значајним утицајем на социо-економски развој локалних заједница. Туризам у великој мери посљедује економски раст и развој једне општине или одређеног подручја као и раст и развој недовољно развијених и руралних општина. Општина Медвеђа одликује се изузетним природним лепотама, богатим културним наслеђем и јединственим геотермалним ресурсима. Природни амбијент Медвеђе обилује богатствима које пружају основу за развој различитих

видова туризма-од бањског и здравственог, преко руралног и еколошког до авантуристичког и спортско-рекреативног. Иако Медвеђа поседује бројне природне и културне вредности, већина тих ресурса није у потпуности претворена у заокружен туристички производ. Туристички потенцијали постоје али су углавном у почетној фази развоја или се користе спорадично и без дугорочне стратегије. Са једне стране то представља ограничење у погледу економске користи и видљивости општине на туристичкој мапи Србије. Са друге стране такав статус оставља значајан простор за планиран и правилно усмерен развој туризма у складу са савременим принципима одрживости.

Правовременим укључивањем концепта одрживог развоја и пратећих компоненти - као што су заштита животне средине, очување културног идентитета, укључивање локалног становништва и развој зелене инфраструктуре-Медвеђа може изградити препознатљив, еколошки одговоран и дугорочно одржив туристички модел.

Само интегрисаним приступом који обухвата планирање, промоцију и одрживо управљање овим ресурсима могу се постићи видљиви економски, социјални и културни ефекти. Сам значај ове теме огледа се у томе што развој одрживог туризма може донети уравнотежени економски раст, очување природне и културне баштине, као и повећање животног стандарда људи.

2. ГЕОГРАФСКИ И ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ ПОЛОЖАЈ

Општина Медвеђа налази се у јужном брдско планинском подручју Републике Србије, између лесковачке и косовске котлине. Географски простор општине подељен је на неколико морфолошких целина. У северном делу су планине Радан и Мајдан, на југу и југозападу налази се планина Гољак док су у источном делу побрђе и простране ерозивне површине на развођу Шуманске и Бањске реке. Северна граница општине полази од Шопота, највишег врха Радана, према југу и највишим деловима Мајдана. Од атара села Спонце граница води административном линијом са Косовом и Метохијом, од атара села Губавце јужна граница општине скреће према западу и води највишим деловима планине Гољак, која представља природну границу између општине Медвеђа и Косовског Поморавља. Граница између општине Медвеђа и Лебане је највећим делом природна и повучена је дуж вододелнице између сливова Бањске и Шуманске реке. Из клисуре Јабланице граница општине повија према северозападу дуж падина Радана, односно Малог и Великог Петровца, раздвајајући села на Радану која припадају општини Медвеђа и општини Бојник и Прокупље.

Географски положај општине Медвеђа у највећој мери ослања се на косовску и лесковачку котлину. На западу и југу граничи се са градом Приштина и општинама Косовска Каменица и Подујево и та граница је дуга 40 км. На северозападу граничи се са општином Куршумлија у дужини од 19 км. Источна граница према општини Лебане дуга је 45 км. Границе са северним општинама су значајно краће - са Бојником 9 км, а са Прокупљем 2 км. Општина Медвеђа налази се у саставу Јабланичког управног округа који поред Медвеђе чине и општине Бојник, Власотинце, Црна Трава, Лебане као и град Лесковац. Медвеђа се простире на површини од 524,23 км квадратних и обухвата 44 насељена

места (Слика 1). Према попису из 2022. године на територији општине Медвеђа живи 6.360 становника. Етничке групе које насељавају овај простор су: Срби (4.927), Албанци (905), Роми (149), Црногорци (80), Македонци (7), Хрвати (3), Горанци (3), Бугари (2), Румуни (2), Југословени (2), Руси (1).

Слика 1. Општина Медвеђа са месним заједницама

Саобраћајна повезаност општине Медвеђа са остатком Србије је умерено развијена. Општина је регионалним путевима прикључена на општине Лебане, Бојник и Куршумлија као и градовима Лесковац и Приштина. Јавни превоз и друмски саобраћај нису често фреквентни, што значи да већина посетилаца у општину Медвеђа долази својим превозом у колико то нису организоване туре преко одређених туристичких агенција. Ипак ова повезаност је довољна за локалне туристичке активности и организоване манифестације, уз могућност да се у будућности унапреди како би се олакшао и привукао већи број туриста. Стопа незапослености је доста висока а туризам може представљати начин за остваривања нових видова прихода и играти велику улогу у одређивању стопе незапослености општине Медвеђа.

Развој туристичких потенцијала и манифестација не само да може довести до повећања прихода локалног становништва и смањивања незапослености, већ може стимулисати и образовање, стручну обуку као и укључивање младих и њихов останак у општини Медвеђа.

3. ПРИРОДНИ ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ

3.1 Сијаринска Бања

Један од најзначајних и најпознатијих туристичких и лековитих ресурса на територији општине Медвеђа јесте Сијаринска Бања. Са својих 28 лековитих извора од којих је за 18 доказано да помажу при лечењу различитих болести и са својим јединственим гејзиром у континенталном делу Европе Сијаринска бања и те како представља озбиљан туристички потенцијал на којем може да се заснива свеобухватни развој туризма општине Медвеђа (Слика 2).

Слика 2. Сијаринска бања – Гејзир и комплекс базена

Сијаринска бања је удаљена од Медвеђе 12 км и једна је од најпознатијих и најлепших бања на југу Србије. Са својим богатим природним ресурсима, термалним водама, специфичном микроклимом и прелепим природним амбијентом представља прави драгуљ за све љубитеље природног лечења и опуштања у нетакнутој природи.

Сијаринска бања представља пример ресурса који повезује здравствене и туристичке потенцијале. Коришћење потенцијала Сијаринске Бање у туристичке сврхе може допринети економском развоју општине, кроз повећање броја посетилаца, отварање нових радних места и стимулисања локалне привреде. Носиоци туристичке понуде у Сијаринској бањи јесу Специјална болница за рехабилитацију „Гејзер“ са 117 соба и 277 лежајева, као и неких педесетак приватних станодаваца.

Оно што Сијаринску бању и даље сврстава у потенцијале за развој туризма, а не готов туристички производ јесу:

- 1) *Изражена сезоналност:* У Сијаринској бањи ако не рачунамо госте Гејзера који бораве у хотелу ради лечења и терапија у току зиме, готово да не постоји зимска сезона и туристи који долазе зими у Сијаринску бању. Приватни станодавци не послују, скоро све продавнице и кафане које раде током лета су затворене, спољни базени око гејзира па чак и сам гејзир буду затворени. Просто речено већина садржаја која бања нуди преко лета зими не функционише. Ово и те како представља велики изазов за развој туризма

и развој зимске сезоне у Сијаринској бањи јер туристи који дођу зими не могу да пронађу довољно активности и услуга које би употпуниле њихов боравак у бањи а такође не могу да искористе пун потенцијал који нуди Сијаринска бања.

- 2) **Недостатак пратећег садржаја:** Да би се унапредио туристички потенцијал Сијаринске Бање и стимулисала дугорочнија посета, неопходно је развити пратеће садржаје и активности које би обогатиле туристичко искуство и задржале посетиоца на дужи период. Данашњи туристу су у једну руку активни туристи и ако су на одмору, они данас више бирају краће одморе од три до четири дана више пута годишње и то у различитим местима него један одмор од петнаест дана у једном туристичком месту. Да би се овакав краткорочни боравак продужио неопходно је створити такав туристички производ који укључује разноврсне активности и садржаје које могу привући посетиоце да остану не само неколико дана већ и недељу дана и више. Развој културних и забавних садржаја такође има велики значај. Манифестације које би биле организоване током целе године омогућили би да се туристи осећају као део локалне заједнице и да искористе своје време у бањи на забаван и креативан начин. Ове активности такође могу привући и посетиоце који не долазе само због лечења, већ и ради културног и друштвеног искуства. Увођење и развој различитих пакета туристичких производа са многобројним активностима које прате боравак у бањи довело би до тога да се туристи одлучују за дужи боравак у бањи уместо краткорочних боравка. Постоје многобројни примери из праксе како су поједине бање у свету па и код нас унапредили своје пословање обухвативши широк спектар активности и услуга које прате сам боравак и лечење туриста који бораве у бањи.
- 3) **Имовинско-правни односи:** Један од значајних проблема који спутавају развој Сијаринске Бање су нерешени имовинско-правни односи. Иако Сијаринска бања представља велики потенцијал многи од пројеката који би могли значајно да унапреде њену понуду и привуку већи број посетилаца на крају не могу бити реализовани због правних неусаглашености и неуређених власничких односа на земљишту. Ови проблеми обухватају недефинисане власничке делатности на територији бање, конфликти између различитих власника земљишта што онемогућава брзо покретање и реализацију различитих пројеката. Ти проблеми често доводе до одлагања или до потпуног одустајања од пројеката који би допринели повећању броја туриста који долазе у Сијаринску бању.
- 4) **Квалитет услуге:** На жалост и ако је највећи потенцијал за развој туризма у општини Медвеђа, неки сегменти туристичке понуде у Сијаринској бањи посебно када су у питању смештајни капацитети и угоститељски објекти квалитет услуга често не одговарају савременим стандардима који туристи очекују. Овде можемо навести да се у бањи и даље издају собе које немају своје купатило што никако не одговара стандардима модерног туризма. Такође често су примедбе на љубазност особља које ради у угоститељским локалима и смештајним објектима.

Туристичка организација општине Медвеђа са средствима које је имала у претходних две године хтела је да допринесе развоју Сијаринске бање, па је тако урађена „Тодорова пећина“, покушавамо да од куће „Вере Пешић“ направимо атракцију која ће се посећивати, преко министарства туризма и омладине реновирали смо спортске терене у Сијаринској бањи, поред манифестације „Гејзерске ноћи“ поново смо покренули манифестацију „Златни котлић Гејзира“, направили смо нову манифестацију „Игре на води“, а 2025. године организовали смо и школу пливања за децу.

Сијаринска бања поседује велики природни потенцијал који уз адекватну подршку и планирање може да се претвори у једну од познатијих дестинација у туризму Србије. Сијаринска бања је пребогата термалним изворима и нетакнутом природом, али да би се ови ресурси искористили наоптималан начин потребно је радити на решавању низа проблема којитренутно спутавају њен развој. Будућност Сијаринске Бање зависи од интегралног приступа који ће обухватити правну стабилност, унапређење квалитета услуга, развој нових туристичких садржаја и инфраструктурне пројекте.

3.2 Мркоњски вис

Заштићено природно добро споменика природе „Мркоњски вис“ је прелепо место које је настало игром природе, а представља остатке палеовулканске купе и са својом висином од 1071м доминира околином и један је од највећих врхова у нашој општини. Од 2023. године Мркоњски вис је проглашен заштићеним подручјем споменика природе друге и треће категорије, а површина коју обухвата заштићено подручје износи 144 хектара. Са врха Мркоњског виса пружа се предиван панорамски поглед што га чини идеалним видиковцем и местом за развој излетничког и планинарског туризма. Оно што представља главни недостатак у развоју Мркоњског виса јесте саобраћајна инфраструктура тј путеви који воде до самог виса. Мркоњском вису се може прићи са три стране од стране Медевца, Тулара и Богуновца на жалост сви путеви који воде до виса су макадамски и лошијег су стања, тако да су аутоматски искључене организоване посете овом месту комбијима и аутобусима.

Мркоњски вис се налази у календару планинарског савеза Србије тако да се већ три године организује „Успон на Мркоњски вис“ и тог дана ово место обиђе око 200 планинара у просеку. Мркоњски вис нема изражену сезоналност као Сијаринска бања њега посетиоци углавном обилазе током целе године стим да их је највише у јесењем и пролећном периоду. Постоје три стазе којима се може отићи до врха Мркоњског виса, стаза која води из Петрилђа, стаза која води из Тулара и стаза која води из Медеваца. Оно што је да кажемо лоша старна јесте да је Мркоњски вис дестинација коју углавном посећују планинари и туристи жељни авантуре, сви остали облици туриста због саобраћајне инфраструктуре бивају ускраћени ове лепоте. Уколико би се постојећи путеви асфалтирали а имајући у виду близину Сијаринске Бање могли би се стварати различити пакети и комбиновати здравствени и планински као и авантуристички туризам.

Мркоњски вис (Слика 3) има и значајан едукативан и истраживачки потенцијал. Организација школских излета, едукативних кампова и истраживања

биодиверзитета може допринети да се овај природни простор користи не само у рекреативне већ и у едукативне сврхе. Постоје различите идеје од стране ТО Медвеђа о активностима и садржајима који требају бити на Мркоњском вису али оне све морају бити у складу са одрживим развојем и очувањем овог споменика природе. Када кажемо садржај то се односи на евентуално постављање дрвених платформи за шаторе односно нову врсту туризма „Глампинг“ које би донело одређене приходе као и евентуална изградња видиковца и „зип лине“ са великог на мали вис или изградња „виа ферате“. Али да би све ово могло да се уради, први корак ка одрживом развоју овог простора јесте планско уређење и контрола туристичких активности.

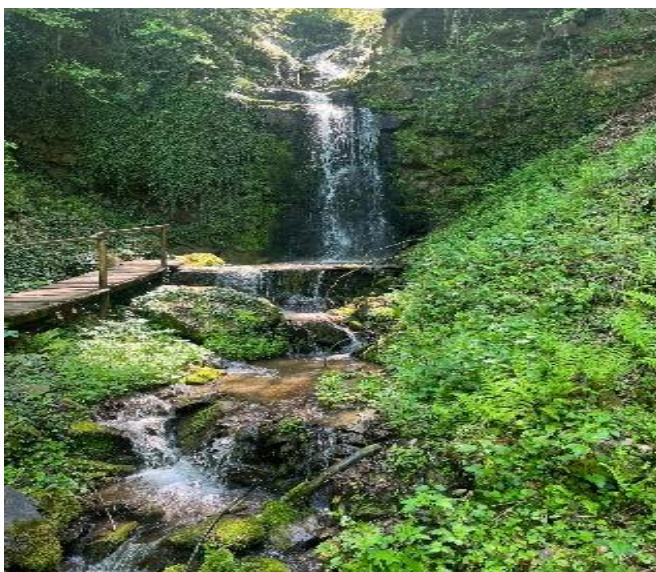
Слика 3. Мркоњски вис

Потребно је дефинисати зоне у којима су дозвољене различите активности попут пешачења, планинарења, бициклизма и излетничког туризма уз строго поштовање еколошких стандарда. Изградња стаза, видиковца и одморишта мора бити спроведена са минималним утицајем на природну средину, коришћењем природних материјала и очувањем природних токова и вегетације. Други важан аспект би био укључивање локалног становништва које би могло да буде носиоц различитих активности. Мештани који живе у околини Мркоњског виса могли би да продају локалне производе и пружају услугу смештаја у сеоским туристичким домаћинствима. Као што је горе наведено Мркоњски вис би могао да постане и нека врста едукативне зоне где би се организовале радионице и едукативне туре о очувању природе, одговорном понашању туриста, значају биодиверзитета. Такође би било веома важна контрола броја посетилаца и заштита еко система. Мркоњски вис представља огроман потенцијал за развој туризма општине Медвеђа као и допуну активности посетилаца који бораве у Сижаринској бањи. Неопходно је само га видети као део ширег туристичког повезивања не само туристичких потенцијала општине Медвеђа већ и целе јужне Србије.

3.3 Ћоров водопад

Сматра се да је најлепше место у општини Медвеђа, али је и најпосећеније излетничко место у општини Медвеђа. Често оспоравано и више пута девастирано од локалног становништва, ово место и даље плени лепотом и прима посетиоце. И ово место излетничког туризма нема изражен сезонски карактер, посете су свакодневне током целе године.

Водопад је окружен густом шумом што га чини изузетно атрактивним за љубитеље природе, фотографе и туристе који траже мир и природни доживљај. Сам водопад и ако висине 8 метара (Слика 4) у комбинацији са природом и температуром ваздуха која је за 10 степени нижа од спољне температуре будући да се водопад налази у усеку између два брда представља идеално место за одмор у летњим месецима.

Слика 4. Ћоров водопад

Пре самог водопада налази се школа са својим двориштем која није у функције већ 20 година и која представља место где се људи одмарају пре и после одласка на водопад. ТО Медвеђа је у дворишту школе поставила одређени мобилијар и то место претворила у идеално место за одмор породица са децом и организовање пикника. Водопад са школом представља потенцијал за развој различитих видова одрживог туризма, посебно пешачког, авантуристичког и фото-туризма.

Идеја ТО Медвеђа је да се среди приступна стаза до водопада, да се водопад осветли како би се омогућиле ноћне посете, да се уреди нови мост, поставе инфо табле као и да се од школе направи едукациони центар како би ту могла да бораве како деца из школа из Медвеђе тако из свих школа из Србије. У комбинацији са преноћиштем у Сијаринској бањи ово би био још један вид како да се допуни туристичка понуда општине Медвеђа.

3.4 Туларска бања

У насељу Туларе се налази скривени потенцијал који је код становништва Медвеђе познат под називом Туларска бања. Ова дестинација у суштини не представља бању, ту се налази један базен са термалном водом (Слика 5), који се користи и за опуштање, али и за лечење различитих кожних обољења. Само место је постало интересно још за време краљевине Југославије када се ту на једном извору точила једна од најквалитетнијих киселих вода у тадашњој Југославији, по неким причама летњиковац који је тада изграђен изнад извора киселе воде финансирао је и изградио сам краљ Петар.

Слика 5. Туларска бања

Киселе воде на том месту данас нема али летњиковац и даље стоји и ако је у јако лошем стању. 80-тих година истражним бушењима из једне бушотине креће да извире вода у виду гејзира попут онога у бањи али са мањим водоскоком. Каснијим бушењима гејзир је нестао али се изградио базен са термалном водом који се и дан данас користи. Температуре воде у батену износи око неких 30 степени што је чини погодним за терапију различитих здравствених стања нарочито реуматских и кожних обољења, као и проблема са кичмом и зглобовима. Анализе су показале да вода садржи повећану количину сумпора, натријума и калцијума, што је чини лековитом и корисном за спа и велнес третмане. Туларска бања нема развијену туристичку инфраструктуру, јако је близу асфалтног магистралног пута што је чини јако приступачном.

У близини нема смештајних капацитета што додатно ограничава дужину боравка посетилаца. Још један од проблема који стопира развој овог места јесте и имовинско-правни односи јер је сам базен у кориту реке док су остале парцеле око базена у приватном власништву што онемогућава даљи развој и изградњу потребне инфраструктуре. Иако није туристички валоризован управо то представља прилику за одрживи развој – изградњом мањих, енергетски ефикасних објеката у складу са природним окружењем, уз очување амбијента и културног пејзажа.

Уместо масовног туризма, фокус би требало ставити на еколошки оријентисане садржаје, као што су спа центри на отвореном, пешачке и

бициклистичке стазе, као и рурална домаћинства која нуде традиционалну храну и смештај. Оно што представља предност Туларске бање јесу близина осталих главних туристичких дестинација општине Медвеђа, као што су Сијаринска бања, Ћоров водопад као и Мркоњски вис. Концепт одрживог развоја Туларске бање подразумева балансирано коришћење природних ресурса, очување животне средине и укључивање локалног становништва у туристичке активности.

Основне смернице за развој овог подручја могу се дефинисати кроз неколико кључних принципа:

- Очување природних извора – заштита термалних вода од прекомерне експлоатације и загађења.
- Енергетска ефикасност – употреба обновљивих извора енергије у туристичким објектима.
- Локална партнерства – укључивање мештана у понуду смештаја и услуга.
- Едукација и промоција – информисање посетилаца о значају очувања природе и одговорног понашања у бањском окружењу.
- Постепени развој инфраструктуре – планирано улагање у путеве, паркинг и објекте уз поштовање еколошких стандарда.

Туларска бања представља један од потенцијалних драгуља туризма Медвеђе. Развој Туларске бање може бити пример како се природни ресурси могу користити на одржив и локално користан начин без нарушавања животне средине. Улагањем у инфраструктуру, промоцију и едукацију Туларска бања може постати једно од атрактивнијих места за одмор на југу Србије.

3.5 Радан планина

Радан планина представља један од најзначајнијих природних ресурса југоисточне Србије и целог подручја општине Медвеђа. Простире се између Лебана, Бојника, Прокупља и Медвеђе, и својим положајем чини природну границу између Јабланичког и Топличког округа.

Планина се одликује изузетном разноврсношћу флоре и фауне, чистим ваздухом, обиљем извора, шумама и јединственим геолошким формацијама, што је чини идеалним простором за развој различитих облика одрживог и еколошког туризма. Највиши врх Радана је Шопот (1.408 м), са кога се пружа изузетан поглед на Јабланички и Топлички крај. Али ту је и Соколов вис са својих 1370 метара са којег се такође пружа изузетан поглед на околину. Испод саме Радан планине налази се још једно туристички јако познато место а то је Ђавоља варош.

На самој Радан планини има доста како очуваних тако и остатака црква из различитог периода, различитих споменика као и других туристички занимљивих ствари које се могу искористити у самој промоцији Радан планина као и приликом њене посете. Иако Радан планина (Слика 6) поседује све предуслове за развој туризма, њен потенцијал је још увек недовољно искоришћен. Највећи изазови односе се на слабу инфраструктуру, ограничене смештајне капацитете и недовољну промоцију на регионалном нивоу.

Слика 6. Радан планина

Туристичке активности тренутно су највише концентрисане око Ђавоље Вароши, док су други делови планине слабо посећени и непознати широј јавности. Као и код осталих потенцијала општине Медвеђа ураво у овој не развијености лежи и највећа развојна шанса. Радан је једно од ретких подручја које још увек није нарушено прекомерном градњом и може се развијати у складу са принципима одрживог туризма. Његов мир, природна лепота и аутентичност представљају главне атрактивне факторе за савременог туристу који тражи одмор у природи, мир и еколошку чистоћу.

Радан планина нуди широк спектар могућности за развој различитих облика туризма:

- Планински и еко-туризам – кроз уређење пешачких, бициклистичких и едукативних стаза са еко-таблама и видиковцима.
- Рурални и етно-туризам – у сарадњи са локалним домаћинствима, кроз адаптацију старих кућа у етно-домаћинства и промоцију традиционалних заната.
- Верски и културни туризам – посете црквама Св.Илије и Св.Петра и Павла као и посете остацима цркава из различитих периода.
- Авантуристички туризам – могућност организовања оријентиринг тура, планинарских успона, кампова и фото-сафари програма.

4. ЗАКЉУЧАК

Општина Медвеђа поседује значајан потенцијал за развој туризма, који се огледа у њеним природним ресурсима, културно-историјском наслеђу и бројним манифестацијама. Планина Радан, Сижаринска бања, у народу позната Туларска бања, као и све остале дестинације и локалитети у општини Медвеђа, као и разноврсни пејзажи, пружају могућности за еко-туризам, планинарење, спортски туризам, рекреативне активности и бањски туризам. Ови природни потенцијали омогућавају развој садржаја који су прилагођени савременим туристичким потребама, а истовремено се користе на одржив начин, уз очување

биодиверзитета и природне средине. Културно-историјски ресурси општине – манастири, цркве, археолошки локалитети и старе сеоске целине – пружају основу за развој културног и историјског туризма. Они не само да чувају духовну и културну баштину региона, већ и омогућавају туристима да упознају традицију, занате и начин живота локалног становништва.

Кроз промоцију ових ресурса могуће је јачати културни идентитет заједнице и стварати економске користи за локално становништво кроз пратеће активности – сувенире, гастрономију, радионице и услуге водича.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Туристичка организација општине Медвеђа, <http://www.tomedvedja.org.rs>
- [2] СБ „Гејзер“ у Сијаринској Бањи, <http://gejzer.rs/>
- [3] Манифестације, <http://www.manifestacije.com/>
- [4] Радански кластер, <http://www.radanklaster.rs/index.php>
- [5] Ристић, Вукадин, *Сијаринска Бања – извор здравља и живота*. Лесковац 2002.